

DET TREDELTE EMBETE OG DET ÉNE:

tjenesteordningene og ordinasjon/vigsling
i Den norske Kirke teologihistorisk belyst.

AV OSKAR SKARSAUNE

(Trykket etter tillatelse fra Tidsskrift for teologi og kirke,
Universitetsforlaget 1999)

I

Hovedtittelen sikter til to teologihistoriske tradisjoner i forståelsen av det kirkelige embete.

På den ene siden har vi Confessio Augustana artikkel 5, som sier: For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjenestemur, institutum est ministerium docendi evangelii et porrigendi sacramenta. (Solchen Glauben zu erlangen, hat Gott das Predigtamt eingesetzt, Evangelium und Sakrament geben...)¹

Her synes det å være tale om ett og bare ett ministerium ecclesiasticum, ett kirkelig embete, definert ved sin funksjon, som er å forkynne evangeliet og distribuere sakramentene. Og denne definisjon svarer til en århundrelang tradisjon i den evangelisk-lutherske kirke, der det kirkelige embete kort og godt var prestens embete.

På den annen side har vi den oldkirkelige embetsmodell med biskop, prest (presbyter) og diakon som de tre ordinerte tjenester. I den katolske, i de ortodokse og i den anglikanske kirke er denne modell i behold,² og den har fått et visst moderne økumenisk gjennomslag i Lima-dokumentet.³

Om vi på denne bakgrunn kaster et blikk på dagens vigslingspraksis i Den norske kirke, kan man i første omgang bli en smule forvirret. En utenforstående, som ikke kjente vår tradisjon, kunne komme til å tro at vi har et slags fire-delt embete, med kateket, diakon, prest og biskop som de embeter man innvies til ved vigsling/ordinasjon. Men ser man nøyere etter i vigslingsliturgiene, ser man at det bare er presten som i liturgiene omtales som "ordinanden", mens kateket, diakon og biskop konsekvent omtales som "den som skal vigsles" ("den biskop som skal vigsles"). Her har man altså reservert ordet ordinand for presten. Analogt med det skulle man da kunne kalle vigslingen av en prest for en ordinasjon, mens man ikke kan påberope seg gudstjenesteordningenes terminologi om man ville tale om ordinasjon av kateket, diakon, eller biskop. Det er ikke vanskelig å skjønne at det er den gamle lutherske tradisjon med det éne embete og den éne ordinasjon til dette embete som her slår igjennom.

Av disse fire vigslingsliturgier, har både presteordinasjonen og bispevigslingen gammel bakgrunn og tradisjon, mens vigslingen av kateket og diakon er nye. Og det er disse to som i hovedsak representerer "problemet" og spenningen i forhold til den eldre tradisjon og forståelse av det kirkelige embete. Om vi for enkelhetens skyld sier at presten og biskopen teologisk forstått har det samme embete (og at det er derfor biskopen vigsles og ikke ordineres én gang til), har vi i vår kirke nå et slags tredelt embete bestående av prest, kateket og diakon, og spørsmålet er naturligvis om, og i tilfelle hvordan, kateketen og diakonen "har del i" det éne kirkelige embete.⁴

Det er ingen hemmelighet at da de någjeldende vigslingsliturgier ble fastsatt, så ingen noen mulighet for å oppnå teologisk konsensus om dette spørsmål på noe nivå i vår kirke. Liturgiene er derfor slik utformet at de ikke eksplisitt tar standpunkt eller forutsetter noe bestemt standpunkt til spørsmålet. De er utydelige, de kan tolkes både som ja og nei til spørsmålet om kateket og diakon "får del i" det kirkelige embete.⁵ Og denne utydeligheten er tilsiktet. Den er bekvem og

grei i en situasjon der kirken ikke vet med seg selv hva svaret på spørsmålet er, men den er ikke så bekvem og grei for dem det gjelder, altså kateketene og diakonene. På engelske kirkemøter av ulik art hender det noen ganger at det ropes: Let the clergy stand. Heldigvis har vi ingen slik praksis i norsk sammenheng. Hadde vi hatt det, ville både kateketer og diakoner hatt et problem. Noen ville reist seg, noen ville ikke reist seg, og noen ville kanskje reist seg halvveis. Det er bokstavelig talt ingen god stilling, særlig ikke i lengden.

Jeg har selvsagt ikke tatt mål av meg til i denne korte artikkel å gi en teologisk løsning på kateketers og diakoners embetsteologiske identitetsproblem. Det jeg har mulighet for, er å gi noen teologihistoriske momenter som i noen grad kan forklare hvorfor vi er kommet dit vi nå befinner oss i dette spørsmålet. Får vi tak på det, går det kanskje også an å se veier videre. I svært lykkelige tilfeller kan man bruke et problems historie til å låse opp problemet, åpne det på nytt. Om vårt tilfelle er ett av disse - de svært lykkelige - vil vise seg.

II

La meg begynne med den helt nære teologihistoriske horisont for vårt problem.

Den vigslende kateket er den yngste stilling i trekløveret prest, diakon, kateket. Vi hadde riktignok "kateketer" også i eldre tid (i forrige århundre), men de var ordinerte prester med teologisk embetseksamen, og svarte til det vi nå ville kalle undervisningskapellaner. Våre nåværende kateketer vigslas til å lære og forkynne evangeliet, og ut fra tradisjonell luthersk embetsteologi er det ikke så vanskelig å få plass til dette embete innenfor rammen av det éne kirkelige embete. Man kan f.eks. si at forskjellen på kateket og prest når det gjelder embetsoppgaver, er noe vi i kirken har fastsatt ved menneskelig rett, men at både prest og kateket har del i det éne embete, at begge i prinsippet er ordinerte prester, bare med ulike tjenesteoppgaver i kraft av ulik utdanning og kanskje ulike nådegaver.

Kateketen er, slik sett, ikke så veldig problematisk i forhold til Augustana 5 og tradisjonell luthersk definisjon av det kirkelige embete. Det har derimot diakonen vist seg å være. Diakonen, definert som den som forestår og delvis utøver kirkens karitative arbeid, har vist seg svært vanskelig å innpasse i den tradisjonelle lutherske embetsdefinisjon. Den moderne diakon er verken primært definert som sakramentforvalter eller ordets forkynner, og forsøk på å bringe diakonen inn under preke-embetet gjennom å forstå diakonien som de gode gjerningers evangelium, eller som omsorgens synlige ord, el. lign., har aldri slått helt igjennom. Rettere sagt: Det som har hatt vanskelig for å slå igjennom, er det synspunkt at dette gjerningenes evangelium skulle være tillagt et bestemt embete i kirken, og ikke kort og godt være et mandat til hele menigheten og det allmenne prestedømme.

Diakonen er altså langt vanskeligere å innplassere i Augustana 5's definisjon av det kirkelige embete enn kateketen. Men da taler vi altså nokså nærsynt luthersk. For det kan neppe ha unngått noen - i disse økumeniske tider - at løfter vi blikket til andre kirker rundt oss, og ser vi litt lengre tilbake i kirkens historie, så forholder det seg med hensyn til kateket og diakon stikk motsatt. Diakonen har en gammel og vel-etablert posisjon som embetsinnehaver i kirken, helt fra Filipperbrevet, Rom 16 og pastoralbrevene, og i de historiske hovedkirker helt til i dag. I den anglikanske kirke er diakonene ikke i tvil om de skal reise seg når ropet lyder: Let the clergy stand. De reiser seg uten nøling, i likhet med prester og biskoper. Slik også i den katolske og i de ortodokse kirker. Her har man i behold det trefoldige embete fra oldkirkens tid: diakon, prest, biskop - og diakonens plass innenfor embetet, blant klerus, er ikke anfektet overhodet.

Til gjengjeld finner vi i denne kirkelige tradisjon ingen kateket. Det er snakk om biskop, prest, diakon, ikke biskop, prest, kateket, og heller ikke prest, kateket, diakon - som altså er vår nokså særlutherske utgave av det tredelte embete.

Og der befinner vi oss - litt i klemme, med andre ord, mellom Augustana 5 og en gammelkirkelig tradisjon. I forhold til den gammelkirkelige tradisjon er kateketen mest i klemme, i forhold til den lutherske tradisjon er det diakonen som er mest i

klemme. Resultatet av denne konstallasjon ser vi nå i de konsekvenser som enkelte har antydnet at vi bør trekke av vårt nye fellesskap med den anglikanske kirke gjennom Porvoo-avtalen. Man oppfatter at denne avtalen legger et visst press på oss i retning av å modellere vår embetsstruktur etter mønster av det klassiske trefoldige embete, og da er det kateketene vi må gjøre noe med, ikke diakonene. Enten må vi formelt oppjustere kateketene til prester, eller definere dem som legfolk med særlige fullmakter på prestens vegne.

III

Når jeg nå skal forsøke å bruke historien til å åpne denne problemstillingen litt, kan jeg tenke meg i første omgang å gjøre saken enda litt vanskeligere, gjennom den enkle påstand at ikke bare er det vanskelig å finne plass for kateketen i det tradisjonelle trefoldige embete, det er også meget vanskelig å finne plass for vår diakon der. Annerledes sagt: Jeg vil hevde at den oldkirkelige diakon og den moderne diakon er to ganske forskjellige tjenester, så forskjellige at man overhodet ikke kan trekke noen direkte embesteologiske konsekvenser for vårt diakonembete ut fra det som står om diakonene i de nytestamentlige og oldkirkelige kilder.

Tilspisset sagt: Det diakonembete og den diakontjeneste vi snakker om, når vi snakker om den tjeneste som ble utformet i tradisjonen fra Wichern, Fliedner og Löhe (rundt midten av forrige århundre)⁶ - er en annerledes definert tjeneste enn den de ur- og oldkirkelige diakonene hadde. Det diakonembete som fra gammelt har vært del av det trefoldige embete i kirken, er på sin side et annet enn det man utdannes til ved Diakonhjemmet og Diakonihøyskolen og andre diakonale skoler.

At det rent historisk forholder seg slik, det både er man klar over og samtidig ikke klar over - er min erfaring. Man er klar over det på den måten at mange vil si at de diakonene man har i tradisjonelle kirker med trefoldig embete, de driver ikke med diakoni. De er diakoner bare i navnet, men ikke i realiteten. Istedenfor å drive med diakoni, er de i praksis presterekutter, og deres gjerning som diakoner er ett trinn på den geistlige rekrutteringsstige. Diakonordinasjonen er et trinn de må igjennom på veien til full presteordinasjon, og det de gjør som diakoner er prinsipielt det samme som de senere gjør som prester, bare at de enda ikke kan gjøre alt det som de senere gjør. Men de gjør ikke noe mens de er diakoner som de slutter å gjøre når de blir prester. Altså, kort og nok en gang: De bedriver ikke diakoni.

Det tenker man seg derimot at de ur- og oldkirkelige diakonene gjorde, og at det var ut fra denne tjeneste de fikk navnet "diakoner". Man forutsetter da at den moderne definisjon av ordet diakoni som "kirkens omsorg for mennesker i nød" også må ha gyldighet for antikkens ord diakonia, og at følgelig de ur- og oldkirkelige diakoner hadde sitt nacen fra den karitative virksomhet de drev. Ut fra denne forutsetning blir det da et nødvendig historisk postulat at det oldkirkelige diakonat senere kom inn i et slags forfall; at diakonene sluttet å drive diakoni, og at diakonembetet så forfalt til å bli et flyktig og kortvarig gjennomgangsstadium på prestekandidatenes avansementsstige.

Dette er da også nøyaktig hva man kan lese i mange historiske fremstillinger av diakonatet.⁷ Det råder riktignok betydelig forvirring og usikkerhet om nøyaktig når dette forfall skjedde. Når sluttet diakonene å drive diakoni, når ble deres tjeneste rent liturgisk og gudstjenestelig, slik den åpenbart er i middelalderen? Når ble diakonatet et trinn i den geistlige karrierevei?

Hvis man går til de oldkirkelige kilder med disse spørsmålene, opplever man formelig et ras nedover i tid, for knapt i noen av de kilder som uttaler seg med noen tydelighet om diakonene og deres embete, leser man noe om en hovedsakelig karitativ tjeneste. Tvert om synes allerede de eldste eksplisitte kilder å tegne et diakonat svært mye på linje med det senere, middelalderske. I alle kildene er diakonenes tjeneste primært liturgisk, og det er tydelig at biskoper ofte

var diakoner før de ble biskoper. Plutselig faller kunnskapsbrokker man lenge har hatt, uventet på plass. For eksempel: På kirkemøtet i Nikea - 325 - møtte en ung Athanasius som diakon. Tre år senere avanserte han til biskop i Alexandria. Betyr det at han i 328 sluttet sin karitative virksomhet og isteden ble biskop? Eller var dette allerede den gang den normale vei frem til bispeembetet, og var han allerede som diakon vesentlig bisperekrutt - og vesentlig liturg?

IV

Jeg hører til dem som har latt seg overbevise om at når det er så vanskelig å finne kildebelegg for et (primært) karitativt diakonat i ur- og oldkirken, og så vanskelig å kunne belegge dette diakonats antatte forfall bort fra diakonal virksomhet, så er det fordi hele problemstillingen hviler på et uholdbart premiss. Nemlig det premiss at ordet diakonia i NT og tidlig oldkirke betegnet karitativ virksomhet som sådan. John Collins har i en relativt fersk begrepsstudie⁸ - etter min mening meget overbevisende - argumentert for at så ikke var tilfelle. Ordet og embetsbetegnelsen diakon betyr ikke "en som driver med karitativ virksomhet".

Neivel, men hva drev de så med, og hva er da betydningen av den betegnelsen de fikk, diakoner? Etymologien til verbet diakoneo er noe usikker, men det er ingen tvil om hvordan grekere i klassisk og hellenistisk tid oppfattet ordet. De assosierte det med det å overvinne en eller annen type avstand, f.eks. ved å være sendebud, diplomatisk utsending, formidler av guddommelige ord og budskap, eller mer konkret ved å bringe noe til noen, f. eks. handle for noen på torget, oppvarte noen ved bordet. Det ligger ingen klang av nedverdiggende eller ydmykende tjeneste i ordet, tvert om kan diakoneo ofte betegne oppdrag for meget høytstående oppdragsgivere, og diakonen får da del i oppdragsgiverens autoritet og status.⁹

De oldkirkelige kildene som er tydelige i sine utsagn om diakonene, viser følgende: diakonen var biskopens assistent, budbærer, sekretær, formidler (ikke menighetens, ikke de nødlidendes). Han var biskopens stiftskapellan, for å tale litt anakronistisk. Og det virker som det var diakonens relasjon til biskopen som gav diakonen hans tittel, altså at det var som biskopens formidler, overbringer, utsending, budbærer, biskopens forlengede arm, at diakonen het diakon. Først og fremst var diakonen biskopens liturgiske assistent og hjelper, noen ganger også stedfortreder, ja faktisk utøvende biskop på steder og til tider der biskopen selv var forhindret, som f.eks. ved dåp.¹⁰

Denne tette relasjon mellom biskop og diakon forklarer umiddelbart hvorfor forholdet mellom diakoner og presbyterer gjennom store deler av oldkirkens tid, og i mange kirkeprovinser, var vanskelig og til dels spenningsfylt, ofte rivaliserende, og at mange synoder fant å måtte gripe inn med regulerende bestemmelser. Som en uselvstendig, assisterende stilling var diakonen klart underordnet presbyterne, men på den annen side lånte han mye av biskopens autoritet og arbeidsområde, og biskopen var klart overordnet presbyterne.

Om vi ser på innholdet i diakonens tjeneste, følger av det som allerede er sagt at den på mange måter falt sammen med innholdet i biskopens tjeneste, men hele tiden i en tjenende, assisterende, hjelpende, tilretteleggende funksjon.¹¹ Diakonens viktigste funksjonsområde var gudstjenesten, kulten, eucharistien. Men biskopen var også ansvarlig for menighetens fattigpleie, og diakonen var også her biskopens hjelper og formidler. I den syriske Didascalia (ca 250) leser vi om hvordan diakonen holder seg orientert om hvordan det står til i de forskjellige hus i menigheten, og ved fattigdom eller sykdom underretter han biskopen, som så selv kommer på husbesøk. Biskopen og hans diakon er som én sjel i to kropper, sies det.

Altså: Den oldkirkelige diakon driver også med sider av det vi ville kalle diakoni, men det er ikke denne side ved hans tjeneste som definerer tjenesten eller gir den navn. Han driver diakoni fordi han er biskopens assistent, og fordi biskopen blant annet driver diakoni. Diakonien i vår betydning av ordet hadde altså i oldkirken ingen egen tjeneste, ingen særskilte tjenere innviet til denne tjeneste, men var

en side av ansvarsområdet til menighetens lederskap i det hele tatt, og først og fremst biskopens.

Dette mønster forklarer jo at stillingen som diakon var en ypperlig rekrutteringsstilling for bispeemner, og når diakonen senere også i stigende grad assisterte og hjalp presbyterne, har vi en god tilgang til det middelalderlige mønster der diakonstillingen er blitt en forberedende stilling for vordende prester. Dette kan man altså forklare uten å anta at diakonene på noe tidspunkt sluttet med det de opprinnelig drev med, eller at det middelalderske mønster forutsetter en radikal tjenestoomlegging, eller et stort forfall bort fra den egentlige diakoni.

V

I så fall står vi altså tilbake med den konklusjon at det oldkirkelige (sannsynligvis også det nytestamentlige) diakonat egner seg dårlig som begrunnelse og teologisk legitimasjon for det moderne karitative diakoni-embete. Derimot kan man nok si at det oldkirkelige trefoldige embete - betraktet som en enhet, et samlet oppdrag som etterhvert topper seg i biskopens ansvar som øverste leder - at dette embete samlet sett klart inneholder i seg det vi ville kalle diakoni. I oldtiden betydde det omsorg for syke og fattigpleie.

VI

Og om jeg hittil kanskje mest har vært litt kjettersk angående diakonatets konkrete historie, så tillat meg nå på slutten å være litt teologisk og dogmatisk kjetter. Oldkirken hadde altså et trefoldig embete, og jeg ser i de eldste kilder intet som ligner på et behov for å samle disse tre tjenester under ett overordnet begrep eller abstraktum som man ville kalle embetet i entall og bestemt form. I Oldkirken hadde man fra først av ikke noe man kalte embetet, som så, sekundært, skulle utdifferensieres i delfunksjonene biskop, prest, diakon. Nei, man hadde først og primært ganske enkelt de tre tjenestene, likesom man i NT hadde en enda bredere vifte av tjenester. Og disse viftene av tjenester har et historisk primat, og hvorfor ikke også et teologisk primat, i forhold til den senere sammenholding av alle disse tjenester under det abstrakte overbegrep "kirkelig embete" - på lignende måte som dåp og nattverd er primære, både historisk og saklig, i forhold til overbegrepet sakrament. Det var hele viften av tjenester som videreførte og overtok apostlenes tjeneste, ikke én enkelt.

For en lutheraner betyr dette muligens både bekreftelse og samtidig kritikk av vår egen embetstradisjon. Tradisjonen med det éne kirkelige ministerium, konkretisert i prestens tjeneste, finner jeg vanskelig å opprettholde, av både historiske og teologiske grunner. Men tradisjonen med at utforming av konkrete kirkeordninger, herunder definering av ulike tjenestespektre i kirken, er et adiaforon og i betydelig grad overlatt til hva som best måtte tjene evangeliet i nye tider og omstendigheter, den tradisjonen vil en slik tenkning bekrefte. Og siden slike sider ved kirken og dens ordning sjelden blir til på teologiske tegnebrett, men i stor grad drives frem av tvingende behov og naturlige historiske prosesser, har for meg det historisk tilblitte en betydelig vekt nettopp som historisk framvokst. Sagt på en annen måte: Jeg vil rent teologisk regne det historisk gitte som i utgangspunktet langt bedre teologisk begrunnet enn det man begrunner med et ahistorisk, såkalt systematisk-teologisk resonnement. Det gjelder også når det er det historisk gitte man vil begrunne - og helst begrunne bedre - ved slike resonnementer. Det blir for meg veldig fort overbygning og ideologi i marxistisk betydning, og det er en type teologi jeg får mindre og mindre sans for.

Min smule anbefaling ville derfor kunne være at prest, diakon og kateket kom sammen og sa til hverandre: samlet og i fellesskap, som kollegium, utgjør vi en bred og god videreføring av det oppdrag Herren gav kirken ved apostlene. Men hvem av oss som hver for oss og isolert sett viderefører oppdraget mest eller best, og hvem av oss som mest har del i den abstrakte størrelsen "det kirkelige embete" - det vil det kanskje tjene vårt bene esse at vi ikke finner ut av.

Noter:

- ¹. Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche (6. Aufl.), Göttingen 1967, 58.
- ². Om diakonatet i den katolske kirke, historisk og aktuelt (etter Vaticanum II), se Christer Fjordevik, Ad experimentum: En observation och analys av Andra Vatikanconciliets diakonatreform med särskild hänsyn till det förnyade diakonatets identitets- och legitimeringsproblematik (Bibliotheca theologiae practicae, kyrkovetenskapliga studier 59), Lund 1998. Om diakonatet i den ortodokse kirke, se f.eks. George Khodr, 'The Diaconate in the Orthodox Church', i The Ministry of Deacons (World Council Studies 2), Geneva 1965, 40-44; Timo Lehmuskoski, 'Diakonämbetet i den ortodoxa kyrkan', i Nordiska Ekumeniska Rådet (utg.), Diakonater i olika kyrkotraditioner, Uppsala 1995, 16-20. Om diakonatet i den anglikanske kirke, George Every, 'The Diaconate in the Anglican Communion', i The Ministry of Deacons, 45-53; Christine Hall, 'The diaconate in the Church of England', i Diakonater i olika kyrkotraditioner, 33-44.
- ³. Jfr. den norske utgave: Dåp, nattverd og embete. Kommisjonen for tro og kirkeordning. Dokument nr. 111, Genève 1982, Mellomkirkelig Råd 1996. Om resepsjonen, se bl.a. Åke Andrén, Diakonater i världens kyrkor i dag. Kyrkornas svar på BEM-dokumentets ämbetsstruktur och den fortsatta utvecklingen (Tro och Tanke 1994:7), Uppsala 1994.
- ⁴. Jfr. til dette særlig Lars Østnor, Kirkens tjenester med særlig henblik på diakontjenesten (Teologi i dag), Oslo 1978.
- ⁵. Jfr. kap. V (av Even Fougner) i innstillingen 'Vigsling av kantorer' til Kirkemøtet 1998, 35-40, særlig 38f.
- ⁶. Til denne tradisjon, se bl.a. Olesen (neste note), 84-101 (med bibliografi s. 246); Barkve (neste note), 93-110.
- ⁷. De to nordiske klassikere i så måte er Elith Olesen, Diakonien i kirkehs historie, København 1969; og Olaus Barkve, Hans hand og hjartelag. Frå diakoniens historie, Oslo 1975.
- ⁸. John N. Collins, Diakonia: Re-interpreting the Ancient Sources, New York/Oxford 1990. Collins har i denne studien overbevisende demontert den eldre tradisjon i forståelsen av diakon-gruppen, slik denne er representert f.o.f. av Hermann Wolfgang Beyer, art. 'diakoneo, diakonia, diakonos', ThWNT II, 81-93.
- ⁹. Til dette, se fremfor alt Collins, passim.
- ¹⁰. Til diakonens tjeneste i de oldkirkelige kilder, se f.eks. Jean Colson, 'Der Diakon im Neuen Testament', i Karl Rahner, Herbert Vorgrimler (utg.), Diaconia in Christo. Über die Erneuerung des Diakonates (Quaestiones disputatae 15/16), Freiburg/Basel/Wien: Herder 1962, 3-22; *idem*, 'Diakon und Bischof in den ersten drei Jahrhunderten der Kirche', sammesteds 23-30; J.G. Davies, 'Deacons, Deaconesses and the Minor Orders in the Patristic Period', Journal of Ecclesiastical History 14 (1963), 1-15; Irenaeus Doens, 'Ältere Zeugnisse über den Diakon aus den östlichen Kirchen', i Karl Rahner, Herbert Vorgrimler (utg.), Diaconia in Christo. Über die Erneuerung des Diakonates (Quaestiones disputatae 15/16), Freiburg/Basel/Wien: Herder 1962, 31-56; Joachim Gnilka, 'Die Episkopen und Diakone', i *idem*, Der Philipperbrief (Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament, X,3), Freiburg/Basel/Wien: Herder 1968, 32-40; Th. Klauser, 'Diakon', Reallexikon für Antike und Christentum Band III, Stuttgart 1957, 888-909; Jill Pinnock, 'The History of the Diaconate', i Christine Hall (ed.), The Deacon's Ministry, Leominster: Gracewing, Fowler Wright Books 1992, 9-24; Ormonde Plater, Many Servants: An Introduction to Deacons, Cambridge/Boston: Cowley Publications 1991, 7-40; Bo Reicke, 'Deacons in the New Testament and in the Early Church', i The Ministry of Deacons (World Council Studies No. 2), Geneva: World Council of Churches 1965, 8-13; W. Schneemelcher, 'Der diakonische Dienst in der Alten Kirche', i H. Krimm (utg.), Das diakonische Amt der Kirche, Stuttgart: Evangelisches Verlagswerk 1953, 60-101; Oskar Skarsaune, 'Diakontjenestens frem-

vekst og særpreg i den gamle kirke', i Andreas Aarflot (red.), Diakoni og kirke, Oslo: Luther Forlag 1976, 69-86. En omfattende samling kildetekster foreligger hos Herbert Krimm, Quellen zur Geschichte der Diakonie I: Altertum und Mittelalter, Stuttgart: Evangelisches Verlagswerk 1960.

¹¹. I Krimms kildesamling kommer dette godt til uttrykk: som nr. 69 presenterer han et utdrag fra De Apostoliske Konstitusjoner under overskriften "Aufgabenbereiche der Diakone" (p. 70). Teksten lyder slik: "Ihr Bischöfe aber, denkt sorgfältig an den Unterhalt der Waisenkinder und lasst es an nichts fehlen. Seid den Waisen ein Vater, den Witwen ein Gatte! Führt zur Ehe, die nach Liebe verlangen, gebt den Gesunden Arbeit, mit den Kranken habt Erbarmen! Gewährt den Fremden ein Obdach, den Hungernden einen Bissen, den Dürstenden einen Becher; die Nackten kleidet, die Kranken besucht und den Gefangenen bringt Hilfe! Vor allem aber sorgt, dass den Waisen nichts fehle. Sorgt für die Jungfrau, wenn sie erwachsen ist, dass sie einen Bruder eheliche. Dem Knaben gebt die Ausrüstung, dass er einen Beruf erlerne und sich vom Berufe nähre..." Ikke noe sted i tekstutdraget er det tale om diakonen og hans tjeneste, men Krimm har utvilsomt rett i sitt uuttalte premiss for å ta denne tekst med: det var diakonene som i praksis assisterte biskopen og muliggjorde denne omfattende omsorgstjeneste.

Oskar Skarsaune, professor
Det teologiske Menighetsfakultet, boks 5144 Majorstua, 0302 Oslo